

Criticism and Evaluation of Jalelzadeh's Translation of the Novel *My Isis Beloved* (Based on Ladmira's Theory)

SalahAddin Abdi*

Professor, Department of Arabic Language and Literature, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Shokofeh Solgi

Master of Arabic Language Translation, Bu-Ali Sina University, Education Department, Hamedan, Iran

Abstract

Translation assessment involves examining different textual levels and units, and evaluating the translator's effectiveness in rendering these units into the target language. The word is the most basic and influential unit of translation, capable of carrying multiple layers of meaning; hence, finding its precise equivalent is crucial. Word choice must therefore be appropriate and consistent with the textual context. Sometimes, however, the semantic weight of a word cannot be fully conveyed in translation. Different methods can be used to address or mitigate these challenges. Ladmira, a French destination-oriented theorist, proposes several strategies to help translators establish a

- This article is taken from a master's thesis in Arabic translation at Abu Ali Sina University.

* Corresponding Author: s.abdi@basu.ac.ir

How to Cite: Abdi, S, Solgi, Sh. (2024). Criticism and Evaluation of Jalelzadeh's Translation of the Novel *My Isis Beloved* (Based on Ladmira's Theory). *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 15 (32), 131-166. doi: [10.22054/RCTALL.2025.84240.1777](https://doi.org/10.22054/RCTALL.2025.84240.1777)

relative balance between the source and target texts through appropriate word selection.

The present research employs a descriptive-analytical method to analyze Sattar Jalilzadeh's translation of Hajar Abdulsamad's story *Habibi Daeshi*, drawing on Ladmira's applied theories. These include displacement of sentence parts, translator's choice, disambiguation, repetition, heterogeneity, deletion, addition, minimal interpretation, and readability. Accepting the principle that the most suitable method to translate *Habibi Daeshi* is a goal-oriented and free approach, this study considers Ladmira's theory the most compatible framework for evaluating Jalilzadeh's translation.

The findings indicate that Jalilzadeh's translation aligns remarkably well with Ladmira's theory, especially in the components of disambiguation, readability, addition, and minimal interpretation. The translator succeeds in producing a work that fits the cultural and literary context of the target language.

Keywords: Translation criticism, Ladmira model, *Habibi Daeshi*, Jalilzadeh.

Introduction

Translation criticism analyzes the quality of a translation compared to the original text and examines its strengths and weaknesses. This process helps identify both the translator's performance and potential shortcomings in the translation. Analyzing translations improves the balance between the source and target texts by identifying omissions, disproportionate changes, and substitutions, all of which influence the overall quality of the work. Translation theories are also a form of criticism, but they operate within defined frameworks of principles and rules.

This study analyzes and critiques Sattar Jalilzadeh's translation of the novel *Habibi Daeshi*, focusing on Jean-René Ladmira's model. The aim is to assess the quality and accuracy of the translation, as well as its effectiveness in conveying the original work's cultural and social

concepts. With this in mind, the research seeks to answer the following questions:

1. According to Ladmira's theory, what are the most significant strengths and weaknesses of Jalilzadeh's translation?
2. Which components of Ladmira's theory are less evident in Jalilzadeh's translation?
3. Are Ladmira's theoretical components suitable for analyzing the translation of Habibi Daeshi? If so, what are the reasons for their effectiveness?

Literature Review

This research draws on several relevant studies:

1. Fatemeh Mahdipour (2011), in her article Jean-René Ladmira: Propositions for Confronting Translation Challenges, presents selections from Ladmira's practical theories, elaborating on them with examples from French.
2. Shahram Delshad and Seyyed Mehdi Masboq (2016), in their article A Comparative Study of the Process of Omission or Entropy in Persian Translations of One Thousand and One Nights, evaluated omissions across three categories: expressions of love, translations of poetry, and Arabic-Islamic symbols.
3. Shahram Delshad, Seyyed Mehdi Masboq, and Salahuddin Abdi (2016), in their article Revisiting Abdolatif Tasouji's Translation of the Foundational Story of One Thousand and One Nights Based on Ladmira's Theory, demonstrated that Ladmira's theory is highly applicable to literary translation, particularly where meaning alone is insufficient and recreation becomes essential.

Research Methodology

This research centers on Sattar Jalilzadeh's translation of the novel Habibi Daeshi, analyzed using a descriptive-analytical method. Dialogues and narrative passages from both languages were extracted and assessed according to Ladmira's theoretical framework. The

strengths and weaknesses of the translation are presented within this model.

Conclusion

An analysis of Jalilzadeh's translation of Habibi Daeshi reveals successful vocabulary choices that align well with the target language context. However, weaknesses appear in his use of addition and omission. While Ladmiraal permits this strategy only in essential cases, Jalilzadeh occasionally employs inappropriate additions, which in rare cases compromise the accuracy of meaning transfer. Consequently, he relies less effectively on this component.

Applying Ladmiraal's model demonstrates its strong applicability in literary translation, particularly for recreating and producing effective, reader-oriented texts. Jalilzadeh's translation is target-oriented and shows notable compatibility with Ladmiraal's approach, which prioritizes the target audience. Rather than strictly adhering to the source text's structure and style, Jalilzadeh emphasizes balancing primary meanings with accessibility for the target audience. He often selects simple and suitable equivalents for primary meanings and, in some instances, directly transfers words from the source language when appropriate. When literal translation risks creating negative connotations or disharmony, he employs minimal interpretation and addition to preserve meaning. This approach reflects his commitment to producing a fluent, readable, and culturally resonant translation.

پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی-----

دوره ۱۵، شماره ۳۲، بهار و تابستان ۱۴۰۴، ۱۳۱-۱۶۶

rctall.atu.ac.ir

DOI: [10.22054/rctall.2025.84240.1777](https://doi.org/10.22054/rctall.2025.84240.1777)

نقد و ارزیابی ترجمه جلیل‌زاده از رمان «حبیبی داعشی» (با تکیه بر الگوی لادمیرال)

صلاح‌الدین عبدی* استاد، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

شکوفه سلگی کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

چکیده

ارزیابی ترجمه، بررسی سطوح و واحدهای متن، سنجش و بررسی میزان توفیق مترجم در یافتن ترجمه این واحدها است. واژه نیز ابتدایی‌ترین و تأثیرگذارترین واحد ترجمه است که قابلیت برخورداری از سطوح مختلف معانی را داشته است؛ به همین دلیل معادل‌یابی دقیق آن اهمیت بسزایی دارد. برگردان واژه باید متناسب و همسو با بافت متن باشد، گاهی برگردان واژه و بار معنایی آن قابل ترجمه نیست. برای رفع یا کاهش درصد این چالش‌ها در ترجمه، می‌توان شیوه‌های مختلفی را به کار گرفت. لادمیرال نظریه‌پرداز مقصدمحور فرانسوی مؤلفه‌هایی را در این خصوص مطرح می‌کند که مترجم با گزینش واژه‌هایی به عنوان معادل، بین متن ترجمه شده و متن اصلی تعادل نسبی برقرار سازد. پژوهش حاضر درصدد است که با روش توصیفی-تحلیلی، ترجمه ستار جلیل‌زاده از داستان «حبیبی داعشی» نوشته هاجر عبدالصمد را بر اساس نظریه‌های کاربردی لادمیرال که عبارت‌اند از: جابه‌جایی اجزای جمله، حق انتخاب مترجم، ابهام‌زدایی، تکرار، ناهمگون‌سازی، حذف، افزوده‌سازی، تفسیر حداقلی، چستی ترجمانی و خوانایی، نقد و ارزیابی نماید. مقاله حاضر با پذیرش این اصل که مناسب‌ترین شیوه برای برگردان کتاب «حبیبی داعشی»، شیوه‌ای مقصدگرا و آزاد است، نظریه لادمیرال را منطبق‌ترین نظریه با این اصل دانسته و آن را معیار اصلی سنجش و بررسی ترجمه جلیل‌زاده قرار داده است. برآیند پژوهش نشان می‌دهد که ترجمه جلیل‌زاده مطابق با این اصل، همسویی چشم‌گیری با نظریه لادمیرال به خصوص در مؤلفه‌های ابهام‌زدایی، خوانایی، افزوده‌سازی و تفسیر حداقلی دارد و مترجم توانسته، اثری متناسب با بافت فرهنگی و ادبی زبان مقصد ارائه نماید.

کلیدواژه‌ها: نقد ترجمه، الگوی لادمیرال، حبیبی داعشی، جلیل‌زاده.

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان عربی دانشگاه بوعلی سینا است.
*نویسنده مسئول: s.abdi@basu.ac.ir

۱. مقدمه

نقد ترجمه به تحلیل کیفیت ترجمه نسبت به متن اصلی می‌پردازد و نقاط قوت و ضعف آن را بررسی می‌کند. این فرآیند به شناسایی عملکرد مترجم و کاستی‌های ترجمه کمک می‌کند. تحلیل ترجمه‌ها با بررسی حذف‌ها، تغییرات نامتناسب و معادل‌گزینی‌ها تعادل بین متن مبدأ و مقصد را بهبود می‌بخشد و به ارائه ترجمه‌های باکیفیت کمک می‌کند. نظریه‌های ترجمه نیز نوعی نقد هستند، اما با چارچوبی از اصول و قواعد (بشیری و هادوی خلیل آباد، ۱۳۹۹: ۲۷۲).

هاجر عبدالصمد، نویسنده مصری متولد ۱۹۸۹ و فارغ‌التحصیل حسابداری از دانشگاه المنصوره، چند سالی است در نویسندگی فعالیت می‌کند. نخستین رمان او، «حیبی داعشی»، جنایت‌های داعش و ستم‌های آن در کشورهای عربی - به ویژه سوریه را در قالب داستانی عاشقانه از دیدگاه زنی مطلقه روایت می‌کند. این رمان در ایران با سه ترجمه منتشر شده که یکی از آن‌ها، ترجمه ستار جلیل‌زاده با عنوان «داعشی خاطرخواه» در سال ۱۳۹۶ چاپ و در ۱۳۹۸ تجدید چاپ شد.^۱

ژان رنه لادمیرال^۲، فیلسوف و نظریه‌پرداز فرانسوی در ۱۹۷۲ واژه «ترجمه‌شناسی» یا «مطالعات ترجمه» را ابداع کرد تا مشکلات ترجمه را مستقل از زبان‌شناسی و ادبیات بررسی کند. او در کتاب «ترجمه کردن: قضایایی برای ترجمه» (۱۹۴۴) راه‌حلهایی برای چالش‌های ترجمه ارائه داد (مهدی‌پور، ۱۳۹۰: ۴۸). لادمیرال معتقد است معنا باید به هر قیمتی منتقل شود و مترجم باید متن را در زبان مقصد واضح و روشن بیان کند. برای این هدف، او مؤلفه‌هایی را معرفی کرده که در ادامه شرح داده می‌شوند.

این پژوهش با بررسی ترجمه رمان «حیبی داعشی» اثر هاجر عبدالصمد به تحلیل و نقد ترجمه ستار جلیل‌زاده از رمان «حیبی داعشی» با تمرکز بر الگوی ژان رنه لادمیرال به تحلیل نقاط قوت و ضعف مترجم در انتقال مفاهیم بینا فرهنگی می‌پردازد. اهمیت مطالعه

۱. ترجمه حبيب الله عباسی با عنوان «معشوق داعشی» و ترجمه مهدیه داوودی با عنوان «عشق داعشی من» در بازار موجود است.

2. Ladmiral, J, R.

حاضر در دو سطح نظری و عملی قابل تبیین است: از جنبه نظری، کاربردپذیری چارچوب لادمیرال را در ترجمه متون ادبی معاصر عربی به فارسی می‌سنجد و از منظر عملی، با ارائه نمونه‌های عینی از چالش‌های ترجمه، راهکارهای کاربردی برای مترجمان ادبیات داستانی ارائه می‌دهد. این تحقیق به ویژه با تمرکز بر مؤلفه‌های فرهنگی و سبکی برای هر مؤلفه، گامی مهم در ارتقای کیفیت ترجمه آثار ادبیات مقاومت عربی برمی‌دارد و با توجه به این مسأله درصدد است به سؤالات زیر پاسخ دهد:

- مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف ترجمه جلیل‌زاده بر اساس نظریه لادمیرال چیست؟
- کدام یک از مؤلفه‌های نظریه لادمیرال در ترجمه جلیل‌زاده کمتر ظهور یافته است؟
- آیا مؤلفه‌های نظریه لادمیرال برای نقد ترجمه رمان حبیبی داعشی مناسب است؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، دلایل کارآیی این مؤلفه‌ها چیست؟
- با توجه به سؤالات مذکور، فرضیه‌های زیر در نظر گرفته می‌شود:
- ترجمه جلیل‌زاده در مؤلفه‌های مقصدگرایانه لادمیرال (ابهام‌زدایی، خوانایی و افزوده‌سازی) عملکرد موفق‌تری نسبت به مؤلفه‌های مبدأگرا (حذف و چیستی ترجمانی) داشته است.
- مؤلفه‌های «تفسیر حداقلی» و «حق انتخاب مترجم» کمترین بسامد کاربرد را در این ترجمه داشته‌اند.
- نظریه لادمیرال با نمونه‌ها ارائه شده برای نقد ترجمه رمان‌های چندفرهنگی مانند «حبیبی داعشی» مناسب است.

۲. پیشینه پژوهش

بررسی نویسنده در ارتباط با موضوع مورد بحث این پژوهش، گویای تحقیقاتی است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

فاطمه مهدی‌پور (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «ژان رنه لادمیرال: قضایایی برای رؤیاریی با مشکلات ترجمه» به ارائه گزیده‌هایی از نظریات کاربردی ژان رنه لادمیرال می‌پردازد و با ارائه مثال‌هایی از زبان فرانسه به تشریح هرچه بیشتر این نظریات پرداخته است.

شهرام دلشاد و سیدمهدی مسبوق (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مقابله‌ای فرآیند حذف یا آنتروپی در ترجمه‌های فارسی هزار و یک شب» کوشیده‌اند مؤلفه حذف را در سه مقوله بیان حالات عشقی، برگردان اشعار و نشانه‌های عربی-اسلامی مورد ارزیابی قرار دهند.

شهرام دلشاد، سیدمهدی مسبوق و صلاح‌الدین عبدی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بازکاوی ترجمه عبداللطیف طسوجی از داستان بنیادین «هزار و یک شب» بر اساس نظریه لادمیرال» پرداخته‌اند. از جمله نتایجی که در این پژوهش به آن دست یافته‌اند، این است که نظریه لادمیرال کاربرد زیادی در فرآیند ترجمه دارد و برای ارائه ترجمه متون ادبی که صرف انتقال معنا مهم نیست و مترجم باید در آن به بازآفرینی پردازد، مفید است. عفت عباسیان (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به ترجمه‌های رمان سرخ و سیاه استندال در ایران» با در نظر گرفتن نظریه لادمیرال و نظریه مبدأگرایانه آنتوان برمن^۱ تلاش می‌کند به میزان وفاداری و نحوه بازآفرینی در ترجمه ادبی مترجم پی ببرد. فاطمه میرزا ابراهیم تهرانی با همکاری رؤیا خلاصی (۱۴۰۰) کتاب «التنظیر فی الترجمة» را که یکی از آثار مهم ژان رنه لادمیرال است را تحت عنوان «گزاره‌هایی در باب ترجمه» که در چهار فصل تنظیم شده است را به فارسی ترجمه نموده‌اند.

۳. روش^۲

پیکره این پژوهش رمان «حبیبی داعشی» از ستار جلیل‌زاده است که با روش توصیفی-تحلیلی، بررسی شده و گفت‌وگوها و متن داستان را در دو زبان استخراج و بر اساس نظریات لادمیرال تحلیل شده است. نقاط ضعف و قوت ترجمه بر اساس الگوی مورد بحث بیان شده‌اند.

1. Berman, A.

2. Method

۴. یافته‌ها

۴-۱. دیدگاه و رویکرد لادمیرال درباره ترجمه

ژان رنه لادمیرال^۱ (متولد ۱۹۴۲، پاریس)، زبان‌شناس و مترجم فرانسوی در دانشگاه پاریس و مؤسسه ترجمه شفاهی و نوشتاری پاریس به تدریس فلسفه و ترجمه‌شناسی پرداخت (اویسی، ۱۳۸۸: ۲). او و آنتوان برمن در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ میلادی برای استقلال ترجمه‌شناسی^۲ از علوم زبانی و ادبیات تلاش کردند. لادمیرال ترجمه را «تلاقی زبانی و انتقال اطلاعات بین زبان‌ها» تعریف می‌کند (شیرعلی دیکلو، ۱۳۸۷: ۱۵). لادمیرال بر معنامداری، بازآفرینی و خوانایی در ترجمه تأکید دارد و به انتقال واژه‌به‌واژه یا وفاداری به متن مبدأ پایبند نیست. روش او مقصدگرا و آزاد است (ر. ک: نیازی و قاسمی اصل، ۱۴۰۱: ۸۴-۸۵).

۵. تحلیل و بررسی رمان بر اساس نظریه لادمیرال

در این بخش از پژوهش به تشریح قضایایی که در پژوهش حاضر اساس نقد از ترجمه ستار جلیل‌زاده قرار می‌گیرند، می‌پردازیم که عبارتند از: ۱- جابه‌جایی اجزای جمله^۳، ۲- حق انتخاب مترجم^۴، ۳- ابهام‌زدایی^۵، ۴- تکرار^۶، ۵- آنتروپی، درگاشت یا حذف^۷، ۶- افزوده‌سازی^۸، ۷- تفسیر حداقلی^۹، ۸- ناهمگون‌سازی^{۱۰}، ۹- چستی ترجمانی^{۱۱}، ۱۰- خوانایی^{۱۲} (ر. ک: لادمیرال، ۱۹۹۴: ۲۰-۵۶).

-
1. Jean-Rene LAdmiral
 2. Traductologie
 3. Le Chasse-Croise
 4. Le choix du traducteur
 5. La desemblguation
 6. La repetition
 7. Lentropie
 8. L'incrementialisation
 9. L'interpretation minimale
 10. La dissimulation
 11. Traductive La quodite
 12. Lisibilite

۵-۱. جابه‌جایی اجزای جمله

این مؤلفه به تفاوت ساختار زبان‌ها اشاره دارد. ساختار هر زبانی بر اساس روحيات و نگرش ملت‌ها متفاوت است. در زبان فرانسه، فعل قبل از فاعل و در فارسی، فعل در انتهای جمله قرار می‌گیرد. در فرانسه ابتدا نتیجه بیان می‌شود و سپس نحوه انجام عمل، اما فارسی زبان‌ها ترتیب منطقی رویداد را دنبال می‌کنند (مهدی‌پور، ۱۳۹۰: ۴۹). این شیوه شامل ساختارهای نحوی و علائم سجاوندی است و مترجم با توجه به ترتیب کلمات، بدون توجه به اهداف نویسنده، می‌تواند متن را به دلخواه تغییر دهد که ممکن است شامل تغییر ساختار جملات یا علائم سجاوندی باشد (احمدی، ۱۳۹۲: ۵).

در واقع، طبیعت زبان‌های فارسی و عربی متفاوت است و مترجم ناگزیر به این تغییرات ساختاری است؛ مانند اینکه در زبان عربی فعل در اول جمله می‌آید و سپس فاعل ذکر می‌شود، اما در زبان فارسی فعل در پایان جمله می‌آید؛ مانند این نمونه:

«ذهبَ اِیْمَنُ اِلِیْ اَخْتِهِ وَقَبَلَ رَاسَهَا وَقَالَ: اِهْدِنِیْ اَرْجُوكِ، لَنْ یَحْدُثَ شَیْئًا لَا تَرِیدُیْهِ. ثُمَّ خَرَجَ سَرِیْعًا لِیَلْحَقَ بِوَالِدِهِ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۲۴)

«ایمن به سمت خواهرش رفت، سرش را بوسید و گفت: خواهش می‌کنم آرام باش، اگر تو راضی نباشی هیچ اتفاقی نمی‌افتد. سپس به سرعت رفت تا به پدرش ملحق شود.»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۳۶)

در مثال فوق، جابه‌جایی ارکان جمله، به ویژه فعل، مشهود است؛ در جملات عربی فعل در ابتدا و در ترجمه به انتها منتقل شده است. برخی تغییرات به دلیل تفاوت‌های زبان مبدأ و مقصد به مترجم تحمیل می‌شود (کاوی و شارلوت، ۱۳۸۵: ۲۹۵). به عنوان مثال، جمله «لَنْ یَحْدُثَ...» به صورت شرطی ترجمه شده در حالی که بهتر بود به این شکل باشد: «چیزی که تو دوست نداشته باشی هرگز اتفاق نخواهد افتاد».

نظریهٔ لادمیرال تنها به جابه‌جایی‌های ساختاری اجباری محدود نمی‌شود، بلکه مترجم می‌تواند به اختیار خود جابه‌جایی‌هایی انجام دهد که به خوانایی متن در زبان مقصد کمک کند؛ مانند این نمونه:

«فی الصباح فُوجئَ الجميعُ بليلى تجلسُ معهم على مائدة الإفطار وقد ارتدت ثيابها لتخرجَ وتبتسمَ للجميعِ وتقولُ: صباح الخير»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۲۷)

«صبح همگی از اینکه لیلی همزمان با آنان برخاسته بود و صبحانه می‌خورد و با تبسمی بر لب به همه صبح بخیر گفته بود، غافلگیر شدند»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۴۱)

در این نمونه، مترجم عبارت مشخص شده را که در متن مبدأ در ابتدای جمله قرار داشت به انتهای آن منتقل کرده است. این تغییر، قدرت خوانایی متن را افزایش می‌دهد، زیرا اگر مترجم آن را در ابتدای جمله ترجمه می‌کرد، متن روانی لازم را نداشت. بنابراین، مترجم اجزای کلام را به دلخواه خود تغییر داده تا با زبان مقصد هماهنگ‌تر شود.

در مثال‌ها، شاهد جابه‌جایی اجزای جمله، به‌ویژه فعل و عدم انتقال مو به موی اجزا به متن مقصد هستیم. جلیل زاده به رعایت قواعد ساختاری محدود نشده و اجزای کلام را تغییر و تعدیل کرده است. این رویکرد ترجمهٔ نسبتاً آزادی که او برای برگردان این کتاب انتخاب کرده، باعث موفقیت و بسامد بالای این مؤلفه در ترجمه شده است؛ به‌طوری که اجزای جملات به شکل اصلی خود منتقل نمی‌شوند.

جابه‌جایی اجزای جمله در این ترجمه علاوه بر ضرورت زبانی، موجب روانی و طبیعی شدن متن مقصد می‌شود و نشان‌دهندهٔ تسلط مترجم بر هر دو زبان و توجه او به نیازهای مخاطب است. این رویکرد ترجمه را از شکل لفظی به سوی انتقال بهتر معنا و سبک سوق می‌دهد.

۵-۲. حق انتخاب مترجم

بر اساس نظریه لادمیرال، مترجم می‌تواند از معنای ارجاعی کلمات فراتر رفته و معادل‌هایی را انتخاب کند که با سبک، فرهنگ و اجتماع مرتبط باشند. گاهی مترجم برای انتقال درست معنا نیاز دارد که معادل‌های واژگان را طبق فرهنگ لغت به کار نبرد. در این شرایط، اگر توجیهی برای انتخاب خود بنابر قضیه «حق انتخاب مترجم» داشته باشد، می‌تواند معادلی را به کار ببرد که با بافت متن هم‌خوانی دارد (شیرعلی دیکلو، ۱۳۸۷: ۱۲۷).

«ظَنَّ وَالِدُهَا عَادِلُ الْمَهْدَى أَنْ الْأَمْرَ لَا بُدَّ أَنْ مِنْ وَرَائِهِ أَمْرًا أُخْرَى، فَعَيْنٌ
عَيُونًا لِمِرَاقِبَةِ مَحْمُودٍ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۷)

«پدر لیلی حدس می‌زد شاید زنی پشت این ماجراست، برای همین
گماشته‌ای را مأمور کرد تا مراقب محمود باشد»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۱۱)

گاهی جلیل‌زاده به دلیل نارسایی برخی واژگان، معادل‌های مناسب‌تری برای واژگان غیرمنطبق با متن مقصد انتخاب می‌کند. به عنوان مثال، او واژه «گماشته» را به جای «عیونا» و «مأمور کرد» را به جای «عین» به کار می‌برد. مقصود عبدالصمد از «چشم تعیین کردن» در واقع «مراقبت، نگهبانی و جاسوسی» بوده که مترجم با انتخاب‌های خود این مفهوم را به‌خوبی منتقل کرده است.

«أَتَتْ سَعَادُ وَائِمْنُ عَلَى صَوْتِ الصُّرَاخِ وَحَاوَلَتْ سَعَادُ تَهْدِئَةَ عَادِلَ الَّذِي
تَرَكَ ذِرَاعَ لَيْلَى أَخِيرًا وَقَالَ: ابْنُ عَمِّكَ أَحْمَدُ أَتَى الْيَوْمَ لِحِطْبَتِكَ وَقَدْ قَلْتُ
لَهُ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ الْخَمِيسِ لِقَرَاءَةِ الْفَاتِحَةِ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۲۴)

«سعاد و ایمن بعد از آن که فریاد عادل را شنیدند، سراسیمه به اتاق لیلی آمدند. سعاد سعی کرد عادل را آرام کند. او که بازوی لیلی را رها کرده بود رو به لیلی گفت: پسر عمویت، احمد، امروز به خواستگاری تو آمد. به او گفتم که روز پنج‌شنبه برای بله بران بیاید»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۳۵).

جلیل‌زاده از ترجمه لغوی عبارت «لِقراءة الفاتحة» خودداری کرده و به جای آن از عبارت «بله بران» استفاده نموده است. واژه «الفاتحة» به معنای «شروع، آغاز و نام اولین سوره قرآن» است. مقصود نویسنده از این عبارت، خواندن قرآن و جاری شدن صیغه محرمیت بوده که مترجم با آشنایی با زبان مقصد و با آوردن معادلی مأنوس برای خواننده فارسی‌زبان از این مؤلفه استفاده کرده است. وی با استفاده از مؤلفه «حق انتخاب مترجم»، خود را از قید پابندی به زبان مبدأ آزاد کرده و معادلی متداول‌تر در زبان مقصد برگزیده است. او به این نکته توجه دارد که برای خوانندگان ایرانی ترجمه می‌کند و به همین دلیل، کلام را از بافت فرهنگ عربی به فرهنگ ایرانی منتقل می‌کند. مترجم با استفاده از «حق انتخاب مترجم» لادمیرال، معادل‌هایی را برمی‌گزیند که علاوه بر معنا، بار فرهنگی و اجتماعی متن مبدأ را به خوبی به مخاطب زبان مقصد منتقل می‌کنند. این رویکرد، ترجمه را فراتر از لفظی بودن برده و نقش مترجم را به عنوان یک میانجی فرهنگی و زبانی تقویت می‌کند.

۳-۵. ابهام‌زدایی

ویژگی‌های زبانی هر ملت باعث می‌شود دیگر ملت‌ها از درک زبان آنها عاجز باشند. لادمیرال، نظریه پرداز مقصد‌گرا، مؤلفه «ابهام‌زدایی» را برای حل این مشکلات به مترجمان پیشنهاد می‌دهد. در ترجمه عربی به فارسی، مسئله ضمائر برای مترجم مشکل‌ساز است؛ زیرا زبان عربی تفکیک جنسیتی و عددی دارد در حالی که زبان فارسی فاقد این تفکیک است. جلیل‌زاده در ترجمه ضمائر و صیغه اعداد به ابهام‌زدایی دست زده مانند:

«تَعْمَلُ مَرْجُمَةً لِللُّغَةِ الْأَلْمَانِيَّةِ فِي إِحْدَى الشَّرَكَاتِ الْكُبْرَى وَتَقْفُ عَلَى أَعْتَابِ
الثَّلَاثِينَ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۵)

«لیلی در مقام مترجم زبان آلمانی در یکی از شرکت‌های بزرگ کار
می‌کرد و در آستانه سی‌سالگی بود.»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۷)

در نمونه ذکر شده، اگر کلمه «لیلی» در ترجمه نبود، خواننده فارسی‌زبان ممکن بود
دچار سردرگمی شود. در متن عربی، صیغه موجود، مشخص‌کننده گوینده داستان است.
جلیل‌زاده با افزودن اسم «لیلی» در ترجمه، ابهام را رفع کرده و متن را برای خواننده
روشن‌تر کرده است.

«جَلَسَ عُمَرُ عَلَى الْفَرَّاشِ وَقَالَ: أُعِيرِنِي الْحَاسِبَ الْخَاصَّ بَكِ قَلِيلًا،
أَخْرَجْتَهُ مِنَ الْحَقِيبَةِ وَأَعْطَيْتَهُ إِيَّاهُ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۷۷)

«عمر روی تخت خواب نشست و گفت: لپ‌تاپت را چند دقیقه‌ای به من
قرض بده، لیلی آن را از کیفش بیرون آورد و به عمر داد»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۰۷)

در متن عربی با استفاده از صیغه‌های مذکر و مؤنث، می‌توان مقصود نویسنده را فهمید،
اما در زبان فارسی به دلیل عدم توانایی در انتقال این صیغه‌ها، مترجم ناگزیر به استفاده از
نام اشخاص برای ابهام‌زدایی است، همان‌طور که در رمان «داعشی خاطرخواه» انجام شده
است. جلیل‌زاده با تبدیل ضمیر عربی به اسم مشخص در فارسی با مؤلفه «ابهام‌زدایی» تعامل
مثبت داشته و از جملات مختلف در فارسی رفع ابهام نموده است. مترجم با این مؤلفه برای
جبران تفاوت‌های ساختاری زبان مبدأ و مقصد، با افزودن عناصر مشخص‌کننده مانند

اسم‌ها، وضوح و فهم‌پذیری متن را افزایش می‌دهد. این روش نقش حیاتی در حفظ انسجام و انتقال دقیق معنا به مخاطب زبان مقصد ایفا می‌کند. برخی مؤلفه‌های نظریه لادمیرال مانند افزوده‌سازی، تفسیر حداقلی و تکرار با ابهام‌زدایی هم‌پوشانی دارند و ممکن است با هم اشتباه شوند در ادامه به توضیح هر یک از آن‌ها پرداخته خواهد شد.

۴-۵. تکرار

لادمیرال یکی از مؤلفه‌های مهم در ترجمه را «تکرار» می‌داند. گاهی مترجم برای ابهام‌زدایی ناچار به افزودن واژه‌هایی به متن است. در زبان عربی، ضمائر به خوبی وظیفه عدم تکرار اسم و مرجع را انجام می‌دهند، اما زبان فارسی به دلیل نداشتن این ضمائر، مترجم را به تکرار مرجع وامی‌دارد. لادمیرال بر این باور است که در مواقع ضروری نباید از تکرار هراس داشت، زیرا این کار می‌تواند فهم متن را تسهیل کند، با این حال، اگر مترجم بتواند از تکرار اجتناب کند، بهتر است این کار را انجام دهد (مهدی‌پور، ۱۳۹۰: ۵۰). در ادامه، نمونه‌هایی از مؤلفه «تکرار» در ترجمه جلیل‌زاده بررسی خواهد شد:

«جَلَسْتُ لَيْلَى فِي مَقْعَدِ الطَّائِرَةِ وَأَغْلَقْتُ عَيْنَيْهَا وَأَخَذْتُ تَرَدَّدَ الدُّعَاءِ الَّذِي سَمِعْتَهُ مِنَ الشَّيْخِ فِي الْحَرَمِ وَقَالَ إِنَّهُ لَتَفْرِيجِ الْكَرْبَاتِ وَالَّتِي كَانَتْ تُوَاظِبُ عَلَى قَوْلِهِ فِي الْأَيَّامِ الْمَاضِيَةِ فِي السَّجْنِ "اللَّهُمَّ إِنِّي لَا أَسْأَلُكَ رَدَّ الْقَضَاءِ وَلَكِنِّي أَسْأَلُكَ اللَّطْفَ بِي، بَعْدَ عِدَّةِ دَقَائِقَ وَقَبْلَ الْإِسْتِعْدَادِ لِلْإِقْلَاعِ ظَهْرَ شَرْطِي عَلَى بَابِ الطَّائِرَةِ يَسْأَلُ الْمُضِيفَةَ شَيْئاً فَدَلَّتْهُ عَلَى مَقْعَدِ لَيْلَى، وَعِنْدَمَا وَصَلَ إِلَيْهَا طَلَبَ مِنْهَا أَنْ تَأْتِيَ مَعَهُ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۹۳)

«لَیْلی وارد هواپیما شد و روی صندلی نشست. چشم‌هایش را بست و دعا خواند. چند دقیقه بعد، قبل از این‌که هواپیما پرواز کند، پلیسی کنار در هواپیما ایستاد و از مهماندار چیزی سؤال کرد و مهماندار صندلی لَیْلی را

نشان داد. وقتی پلیس کنار لیلی رسید، از او خواست همراهش از هواپیما خارج شود»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۱۲۷)

در این نمونه، جلیل زاده واژه «هواپیما» را چهار بار تکرار کرده است در حالی که در متن اصلی تنها دو بار آمده است. همچنین کلمه «لیلی» سه بار و «پلیس» دو بار تکرار شده، در حالی که در متن اصلی به ترتیب دو و یک بار ذکر شده‌اند. در نمونه اول، کلمه «هواپیما» در میانه جمله به دلیل افتادن فاصله تکرار شده که به خوانایی جمله کمک می‌کند. این تکرار به‌ویژه در انتهای جمله نیز وجود دارد؛ جایی که مترجم برای زیبایی و وضوح بیشتر به جای «از او خواست که همراهش برود»، جمله «از او خواست همراهش از هواپیما خارج شود» را انتخاب کرده است. در نمونه دوم، نام «لیلی» بدون وجود معادل در متن مبدأ بیان شده که این تکرار به رفع ابهام ناشی از ضمیر «ها» کمک می‌کند. اگر مترجم نام شخص را تکرار نمی‌کرد به دلیل دو ضمیر «إلیها» و «منها» نمی‌توانست از ضمیر سوم شخص «او» استفاده کند که مرجع هر دوی آن‌ها «لیلی» است و ترجمه‌اش هم مناسب نبود. در نمونه سوم برای رفع ابهام، کلمه «پلیس» به عنوان فاعل دو فعل «وصل» و «طلب» تکرار شده است. این کار به‌ویژه مفید است، زیرا در متن عربی، فاعل این دو فعل به «شرطی» برمی‌گردد و با استفاده از این مؤلفه تکرار، مترجم به شکلی موثرتر و شفاف‌تر عمل کرده است.

«نظرت إلى الأسفل وقالت: أسفة على ما سببت لك من إزعاج في هذا الليل، قال: لا تكوني... هيّا أغلقى السيارة وتعالى معي كي أوصلك»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۵)

«لیلی سرش را پایین انداخت و گفت: متاسفم که باعث نگرانی تو شدم آن هم این وقت از شب. محمود گفت: متاسف نباش... درهای اتومبیل را قفل کن و با من بیا تا تو را برسانم»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۲۳)

مؤلفه «تکرار» در نظریه لادمیرال نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری مترجم در حفظ وضوح و خوانایی متن مقصد است، به‌ویژه زمانی که ساختار زبان مبدأ مانند عربی با ضمائر مکرر و مشخص‌تر، از تکرار واژگان در متن اجتناب می‌کند. در فارسی به‌دلیل فقدان این ضمائر و تفاوت‌های نحوی، مترجم ناچار به تکرار نام‌ها و واژگان برای رفع ابهام‌ها و حفظ انسجام جمله می‌شود. جلیل‌زاده با تکرار هدفمند و هوشمندانه واژگان کلیدی مانند «هواپیما»، «لیلی» و «پلیس» بر فهم دقیق مخاطب فارسی اصرار دارد و این تکرارها نه تنها بار معنایی را شفاف می‌سازند، بلکه ساختار جمله را از پیچیدگی و ابهام خالی می‌کنند.

این رویکرد نشان می‌دهد که تکرار در ترجمه به هیچ‌وجه ضعف ترجمه محسوب نمی‌شود، بلکه ابزاری کارآمد برای انتقال صحیح معانی و روابط از زبان مبدأ به مقصد است، به‌ویژه در متونی که ساختار زبان مبدأ با زبان مقصد تفاوت بنیادین دارد. علاوه بر این، این مؤلفه نشانگر نگاه عملی و واقع‌بینانه لادمیرال است که بر اهمیت رضایت مخاطب و فهم متون تأکید دارد و مترجم را تشویق می‌کند در صورت لزوم از تکرار نهراسد و با این کار به شکلی سازنده و هدفمند، کیفیت ترجمه را ارتقا دهد. بنابراین، تکرار در این زمینه به مثابه انتخابی استراتژیک و آگاهانه مترجم برای پرهیز از ابهام و افزایش خوانایی متن مقصد که در نهایت به تجربه بهتر خواننده منجر می‌شود.

۵-۵. درگاشت یا حذف

این مؤلفه به مترجم اجازه می‌دهد از ترجمه واحدهای معنایی که در متن مقصد، بار معنایی ندارند یا معنایشان قبلاً منتقل شده، صرف‌نظر کند. عدم ترجمه این واحدها به معنا لطمه نمی‌زند، بلکه ترجمه آنها ممکن است خوانایی متن را کاهش دهد. آنتروپی یا درگاشت به از دست رفتن تدریجی اطلاعات در سطح مدلول اشاره دارد. در سطح دال نیز سبک‌سازی متن دارای اطناب مجاز است به شرطی که با عادات پیرایان مبدأ هماهنگ باشد (محسنی، ۱۳۸۸: ۱۴۴). مترجم با استفاده از این اصل از ترجمه واحدهای اضافی و نامتناسب خودداری کرده است مانند:

«تَأْمَلْهَا يَهْدُوءِ وَهِيَ تَنْزِلُ مِنَ السَّيَّارَةِ وَسَأَلَ نَفْسَهُ هَلْ حَقًّا مَرَّ عَامٌّ؟ بَعْدَ أَنْ خَرَجَتْ لَيْلَى مِنَ السَّيَّارَةِ سَأَلَتْهُ: مَا الْعَمَلُ الْآنَ؟»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۵)

«محمود آرام به لیلی که از اتومبیل پیاده می‌شد، نگاهی انداخت و از خود پرسید: آیا واقعاً یکسال بدون او گذشت؟ لیلی گفت: حالا چه کار کنیم؟»
(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۲۳)

مترجم در این نمونه با توجه به انتقال معنای مورد نظر گوینده و حالت لیلی در جمله اول از تکرار همان عبارت در جمله بعد خودداری کرده و آن را به فارسی منتقل نکرده است.

«لَكِنَّ مِنْذُ ثَلَاثِ لَيَالِي وَيَأْتِيهِ وَالِدُهُ فِي مَنَامِهِ وَهُوَ حَزِينٌ وَيَقُولُ لَهُ: أَلَا تُنْجِدُ ضَيْفَةَ الرَّحْمَنِ؟ فَيَنْظُرُ لَهُ وَيَقُولُ: أَيُّ ضَيْفَةٍ يَا ابْنَاهُ؟ فَيَنْظُرُ لَهُ وَالِدُهُ مُتَعَجِّبًا وَيَقُولُ: الْمَصْرِيَّةُ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۹۲)

«اما از سه شب پیش، پدرش را به خواب می‌دید که بسیار اندوهگین بود و به او می‌گفت: چرا مهمان خدا را نجات نمی‌دهی؟ شیخ سعود به او نگاه کرد و گفت: کدام مهمان؟ پدرش حیران به او نگاه کرد و گفت: آن زن مصری»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۱۲۶)

در نمونه بالا، مترجم از ترجمه عبارت «یا ابناه» در متن مقصد صرف نظر کرده است، زیرا با توجه به جملات قبل و بعد، مشخص است که شیخ سعود در حال مکالمه با پدرش در خواب بوده و ترجمه این عبارت ضرورتی نداشته است. نویسنده گاه ناخودآگاه از

پاره‌ای از حشو‌ها استفاده می‌کند و مترجم به عنوان بازآفرین متن باید این حشو‌ها را حذف کند تا متن مقصد روان‌تر و خواناتر شود.

در ترجمه جلیل‌زاده مواردی دیده می‌شود که مترجم بدون دلیل موجه و صرفاً بر اساس سلیقه شخصی، بخش‌هایی از متن مبدأ را که بار اضافی بر متن مقصد نداشته‌اند، حذف کرده است. این اقدام باعث خطا در ترجمه شده و مطلوب نیست. در ادامه نمونه‌ای از این موارد بررسی می‌شود:

«قال الشاب: أخبريني يا أمَّ سلمانَ لماذا تَكْرهِيها كُلَّ هذا القدرِ فأنا أعلمُ
أنَّكَ أنتَ من جُنْدِها لصالحِ الدَّولَةِ الإسلاميَّةِ. قَالَتِ المرأةُ التي لم تَكُنْ سَوَى
أمَّ سلمانَ: هذا أمرٌ لا يَعلَنِيكَ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۱۳)

«جوان گفت: به من بگو چرا این قدر از آنان تنفر داری، من می‌دانم تو
موجب شدی او به داعش پیوندد. زن گفت: این به تو ربطی ندارد»
(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۵۳)

در این مثال در متن مبدأ، نویسنده به وضوح اشاره می‌کند که جوان با «ام سلمان» در حال مکالمه است. با این حال، مترجم نام «ام سلمان» را حذف کرده و این اقدام باعث ابهام در متن مقصد شده است، زیرا در متن مبدأ تصریح شده که «این زن کسی جز ام سلمان نیست». به نظر می‌رسد مترجم براساس سلیقه شخصی خود و نه به قصد بازآفرینی یا تولید معنای جدید دست به آنتروپی زده است.

بررسی ترجمه جلیل‌زاده براساس مؤلفه درگاشت نشان می‌دهد که حذف‌های او بیشتر براساس سبک و سلیقه شخصی بوده و با هدف اصلی لادمیرال، یعنی بازآفرینی معنا، همسو نیست. بنابراین، عملکرد مترجم در این زمینه مثبت نبوده و منطبق با دیدگاه لادمیرال نیست. این مؤلفه در ترجمه زمانی مفید و مطلوب است که حذف واحدهای زبانی زائد یا حشو

باعث افزایش روانی و خوانایی متن مقصد شود؛ به شرطی که معنای اصلی و ارتباطات متن حفظ شود.

در مواردی مانند حذف عبارت‌های تکراری یا غیرضروری که بار معنایی نداشته‌اند، این اقدام ترجمه را سبک‌تر و قابل فهم‌تر می‌کند و اینگونه «حذف‌ها مطلوب» است، اما حذف‌هایی که ناشی از سلیقه شخصی و بدون توجه به نقش معرفتی عناصر انجام گرفته، چنان‌که در نمونه حذف «ام سلمان» دیده می‌شود، منجر به ابهام و نقصان معنا شده و مغایر با اصول بنیادین نظریه لادمیرال است و اینگونه «حذف‌ها ناموجه» بوده‌است؛ بنابراین، حذف‌های مؤثر نیازمند تحلیل دقیق متن و درک کاربردهای فرهنگی و معنایی واحدهای زبانی است تا تعادلی میان وفاداری به متن مبدأ و خوانایی متن مقصد برقرار گردد.

۵-۶. افزوده‌سازی

لادمیرال عنصر «افزوده‌سازی» را یکی از قضایای مهم ترجمه می‌داند. او بیان می‌کند که مترجم ممکن است نیاز به افزودن اطلاعات به متن مقصد داشته باشد تا مفهوم نویسنده متن مبدأ به درستی منتقل شود (محسنی، ۱۳۸۸: ۱۴۴). این امر می‌تواند باعث شود که ترجمه طولانی‌تر از متن اصلی باشد، مگر در مواردی که خلاف آن ضرورت داشته باشد (مهدی پور، ۱۳۹۰: ۵۱). جلیل‌زاده نیز در اثر خود، به فراوانی به افزوده‌سازی و بلندتر کردن متن مقصد نسبت به متن مبدأ پرداخته است که در ادامه به بررسی این موارد خواهیم پرداخت:

«أَجَابَتْ أُمُّ سَلْمَانَ: طَلَقْنِي وَتَزَوَّجْهَا، قَاطِعَهَا أَبِي وَأُمِّي وَأَخَوْتِي عَلَى فِعْلَتِهَا، مَرَّ الْوَقْتُ وَأُنْجِبَتْ مِنْهُ طِفْلَانِ وَحَاوَلْتُ إِرْضَا أَهْلِي أَنْ تَعْفُوا عَنْهَا، وَأَصْبَحَتْ تَأْتِي إِلَى الْبَيْتِ هِيَ وَزَوْجِي السَّابِقُ وَأَطْفَالُهُمْ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۳۳)

«ام سلمان جواب داد: طلاقم داد و با خواهرم ازدواج کرد. پدر و مادر و برادرم برای کار غلط خواهرم، با او قطع رابطه کردند. زمان سپری شد و وقتی خواهرم دو بچه به دنیا آورد، سعی کردم خانواده‌ام را راضی کنم تا

او را ببخشند، همین موجب شد تا آنان دوباره به خانه‌مان رفت و آمد داشته باشند»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۴۹)

مترجم در بخش‌های مشخص شده، با افزودن واژه‌ها و عباراتی که در متن اصلی وجود ندارند مثلاً اینجا افزودن اسم شخص برای تعیین کردن مرجع ضمیر تا اطلاعات جدیدی که در متن مبدأ نیست، اما برای درک متن مقصد ضروری است و خوانایی و فهم ترجمه لازم است، ارائه دهد. این افزوده‌سازی‌ها به جلیل زاده کمک کرده تا ترجمه‌ای قابل درک از محتوای عبدالصمد ارائه نماید.

«لِكِ الْحَرِيَّةِ وَهُنَاكَ سَيُكُونُ لَكَ مَطْلَقُ الْحَرِيَّةِ وَمُمَارَسَةُ جَمِيعِ حَقُوقِكَ
دُونَ أَنْ تَخَافِيَ مِنْ نَظَرَاتِ الْمَجْتَمَعِ، أَوْ مِنْ نَظَرَاتِ وَلَمَسَاتِ مَدِيرِ بَائِسٍ، هَذَا
هُوَ عَرْضِي لَكَ. فِكْرِي بِمَا قُلْتُهُ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۲۲)

«در هر حال تو مختاری و آنجا کاملاً آزاد، همه حق و حقوق رعایت می‌شود، بدون اینکه بخواهی از نگاه بد جامعه بررسی یا از نگاه هیز مدیر بیچاره. این پیشنهاد من به توست، به آنچه گفتم فکر کن»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۳۴)

مترجم با افزودن واژه‌هایی در بخش‌های مشخص شده، توانسته است ترجمه‌ای روشن‌تر ارائه دهد و فضای داستان و مقصود گوینده را به خوبی به مخاطب منتقل کند.

«عندما فَتَحَتْ لَيْلَى بَابَ الْمَنْزِلِ وَجَدَتْ أُمَّهَا تَنْتَظَرُهَا أَمَامَ الْبَابِ وَتَسْأَلُهَا
أَيْنَ كُنْتَ؟»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۳۵)

«وقتی لیلی در خانه را باز کرد، متوجه شد که مادر منتظر اوست و از لیلی پرسید این همه وقت کجا بوده است؟»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۵۱)

مترجم با افزودن عبارتی به ترجمه در سطح دال و مدلول و هرگونه اطلاعات معنایی که به صورت ضمنی در زبان مبدأ وجود دارد که در اینجا اغلب اسم شخص برای مرجع ضمیر بود، اقدام به ساده‌سازی موضوع اصلی متن برای مخاطب و قابل فهم کردن، آن کرده است؛ لیلی مدت زیادی در خانه نبوده و مترجم با آگاهی به این موضوع آن را به خواننده منتقل کرده است. جملات گنگ در رمان باعث شده تا مترجم با «افزوده‌سازی» به تصریح در زبان مقصد بپردازد و جلیل زاده در این زمینه موفق عمل کرده است. افزوده‌سازی لادمیرال به مترجم اجازه می‌دهد تا با افزودن اطلاعات ضمنی یا روشن کردن مراجع مجهول، معنای متن اصلی را برای مخاطب زبان مقصد قابل فهم‌تر سازد. جلیل زاده با این رویکرد، ترجمه‌ای روان و منسجم ارائه کرده که با فرهنگ و زبان مقصد هماهنگ است.

۷-۵. تفسیر حداقلی

لادمیرال مفهوم «تفسیر حداقلی» را مطرح می‌کند و معتقد است که ترجمه بدون تفسیر، خیالی است؛ زیرا ترجمه نیازمند عبور از ذهنیت مترجم است و مترجم نقش مفسر را دارد (لادمیرال، ۱۹۹۴: ۲۰). تفسیر مدنظر لادمیرال به معنای عام شرح و تفصیل نیست، بلکه شامل حداقلی از تفسیر است که هیچ ترجمه‌ای نمی‌تواند از آن اجتناب کند (همان: ۱۴۱). همچنین، مؤلفه «افزوده‌سازی» نیز در خدمت تفسیر و تصریح است و با «تفسیر حداقلی» وی هم‌پوشانی دارد. جلیل زاده با استفاده از این رویکرد، عبارات بی‌روح را با تفسیر حداقلی جذاب‌تر کرده است مانند موارد زیر:

«غَلَفَتْ لَيْلَى الْقَطَارَ الْكَبِيرَ الَّذِي رَأَاهُ مَازْنُ آخِرَ مَرَّةٍ فِي الْمَوْلِ التِّجَارِيِّ وَالْحِ
عَلَى وَالِدَتِهِ لِتَشْتَرِيَهُ فَرَفَضَتْ، وَفِي الْيَوْمِ التَّالِيِ ذَهَبَتْ لَيْلَى وَأَشْتَرَتْهُ، سَيَسْعِدُ
بِهِ مَازْنُ كَثِيرًا»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۰)

«لیلی قطار بزرگی کادوپیچ کرد؛ قطاری که مازن آن را خیلی دوست
می داشت و آخرین بار در مجتمع تجاری، به مادرش اصرار کرد آن را بخرد
و مادر نخریده بود. لیلی مطمئن بود مازن از دیدن قطار ذوق زده خواهد
شد»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۱۵)

جذابیت متن جلیل زاده نسبت به متن اصلی آشکار است. اگر مترجم به ترجمه لفظ به
لفظ اکتفا می کرد، ترجمه ای روان و خوانا ارائه نمی شد. او با استفاده از تفسیر حذاقلی و
افزودن توضیحات مختصر، متن را جذاب تر کرده است.

«كَانَ اخْتِيَارُ الْقِصَّةِ الَّتِي رَوَتْهَا عَلَيَّ لَيْلَى مُوَفَّقًا، كَانَتْ تِلْكَ قِصَّةُ إِحْدَى
الْفَتَيَاتِ الَّتِي جَنَدَتْهُنَّ مِنْ قَبْلِ لِأَجْلِ الدَّوْلَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۳۴)

«داستانی که برای لیلی سرهم بندی کرده موفق از آب درآمده بود، این
داستان درواقع داستان یکی از دخترهایی بود که پیش تر عضوگیری اش
کرده بود»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۵۰)

جلیل زاده در ترجمه خود با تفسیر حذاقلی و افزودن اصطلاحاتی مانند «سرهم بندی
کردن» و «موفق از آب درآمدن»، متنی روان تر و خوانا ارائه داده است. او با اضافه کردن
توضیحی مختصر برای انتقال بهتر معنا متن مبدأ با بهره گیری از عنصر تفسیر حذاقلی از

مؤلفه حق انتخاب مترجم و تطبیق معادل‌ها با بافت زبان مقصد، ترجمه‌ای ملموس و هماهنگ با زبان هدف ایجاد کرده است. این رویکرد نشان‌دهنده استفاده هوشمندانه از تفسیر و انعطاف در ترجمه است.

راهکار جلیل‌زاده در ترجمه با مؤلفه‌های افزوده‌سازی و تفسیر حداقلی همراه است که صراحت ترجمه او را افزایش داده است. چهار مؤلفه ابهام‌زدایی، تکرار، افزوده‌سازی و تفسیر حداقلی با هم هم‌پوشانی دارند، اما سه مؤلفه تکرار، افزوده‌سازی و تفسیر حداقلی به ابهام‌زدایی کمک می‌کنند. تکرار واژه‌ها در جمله، افزوده‌سازی ایجاد می‌کند، اما اولویت با مؤلفه تکرار است. در بیان تفاوت بین افزوده‌سازی و تفسیر حداقلی باید گفت که افزوده‌سازی با اضافه کردن واژه‌ها متن را قابل درک می‌کند، در حالی که تفسیر حداقلی با افزودن جزئیات تفسیری، متن را جذاب‌تر و شنیدنی‌تر می‌سازد که در جدول (۱) مشخص کردیم.

جدول ۱. مؤلفه‌های تفسیر حداقلی، افزوده‌سازی و ابهام‌زدایی

مؤلفه	هدف	مثال از متن مبدأ → ترجمه	تفاوت با دیگر مؤلفه‌ها
تفسیر حداقلی	تبدیل متن به زبان طبیعی مقصد	«سرهم‌بندی کردن» ← «داستان ساختگی»	عدم اضافه کردن اطلاعات جدید
افزوده‌سازی	پر کردن خلأهای فرهنگی/زبانی	«او را از مهد بیاورم» (اضافه به متن مبدأ)	اطلاعات جدید اضافه می‌شود
ابهام‌زدایی	رفع ابهام دستوری/معنایی	«لیلی» ← جایگزین ضمیر «ها» در عربی	تمرکز بر اصلاح ابهام‌های موجود

مؤلفه‌های «افزوده‌سازی، ابهام‌زدایی و تفسیر حداقلی» در نظریه لادامیرال مکمل یکدیگرند و مترجم برای انتقال مؤثر معنا باید میان آن‌ها تعادل برقرار کند. افزوده‌سازی به مترجم امکان می‌دهد تا اطلاعات ضمنی یا مراجع مبهم را صریح‌تر بیان کند در حالی که ابهام‌زدایی با رفع ابهامات ناشی از تفاوت‌های ساختاری دو زبان به وضوح متن می‌انجامد. تفسیر حداقلی فراتر از این‌هاست؛ با افزودن شرح‌ها و جزئیات تفسیری مختصر، متن را نه فقط قابل فهم، بلکه جذاب و شنیدنی می‌کند. جلیل‌زاده با بهره‌گیری هوشمندانه از این سه

مؤلفه، توانسته است ترجمه‌ای روان، منسجم و اثرگذار ارائه دهد که هم به نیازهای خواننده فارسی‌زبان پاسخ می‌دهد و هم وفاداری نسبی به متن مبدأ را حفظ کند. این ترکیب موجب شده ترجمه از حالت صرفاً کلامی به بازآفرینی فرهنگی و زبانی بدل شود که ویژگی ترجمه‌های موفق و زنده است.

۵-۸. ناهمگون‌سازی

لادمیرال مفهوم‌سازی عمل بینابانی مترجم را از طریق مؤلفه ناهمگون‌سازی بررسی می‌کند که رابطه بین دال‌های نوشتاری دو زبان را شکل می‌دهند. او معتقد است مترجم باید به ناهمگون‌سازی تشویق شود و می‌تواند از تداعی گر مبدأ فاصله بگیرد تا تداعی‌گری جدید که مدلول را به خوبی منتقل کند، انتخاب کند (لادمیرال، ۱۹۹۴: ۵۸). این بدان معناست که الزامی نیست مترجم متن مبدأ را دقیقاً دنبال کند و می‌تواند با حفظ معنا به ایجاد متن متفاوت بپردازد. در ادامه، نمونه‌هایی از فرآیند ناهمگون‌سازی مورد تحلیل قرار خواهند گرفت:

«بَعْدَ أَنْ انْتَهَى الطَّبِيبُ مِنَ الْمَعَايِنَةِ ابْتَسَمَ إِلَى عَادِلٍ وَقَالَ: مُبَارَكٌ عَلَيْكُمُ الْطِفْلُ الْقَادِمُ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۰۲)

«پس از آن که دکتر معاینه کرد، لبخندی زد و به عادل گفت: قدم نورسیده مبارک باشد»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۱۳۸)

در این نمونه نیز مترجم، مانند نمونه‌های بیان شده قبلی عمل نموده است. وی از متن مبدأ و ارائه ترجمه لغوی فاصله گرفته و به ارائه ترجمه‌ای ناهمگون و مأنوس در زبان فارسی اقدام کرده است.

«قال أبو سياف: سَتَقْتَنَعُ لَا تَقْلُقُ وَتُصْبِحُ كَالْعَجِينِ فِي يَدِي»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۵۲)

«ابو سیاف گفت: نگران نباش در نهایت اعتقاد پیدا می‌کند. مثل موم در

دستم است»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۷۲)

در حقیقت مترجم مانند نمونه قبلی از معادل و اصطلاحی استفاده نموده که کاربرد آن در ادبیات ما جاافتاده و مرسوم است. مترجم در ترجمه واژه «عجین» که به معنای «خمیر و مایه خمیر» است از معادل «موم» استفاده کرده، که معادلی مناسب و مصطلح در زبان مقصد است.

«تَضَايَقَتْ لَيْلَى مِنْ كَلَامِ سَمِيرَةَ وَمِنْ وَضَعِ أَنْامِلِهَا عَلَى جُرُوحِهَا بَتَلَكَ الْقُوَّةِ
فَأُجَابَتْ عَلَيْهَا: هَذَا لَيْسَ مِنْ شَأْنِكَ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۲۱)

«لیلی از حرف سمیره ناراحت شد، چون نمک بر زخمش پاشیده بود،

جواب داد: به تو ربطی ندارد»

(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۳۲)

مترجم در موارد مشخصی از ترجمه تحت‌اللفظی پرهیز کرده و ترجمه‌ای ناهمگون ارائه داده است. او عبارت «من وضع أنملة على جروحها» (قراردادن انگشت در زخم) را به «پاشیدن نمک» ترجمه کرده و به درستی بار معنایی را حفظ کرده است. همچنین در عبارت «هذا ليس من شأنك» به جای «این در شأن تو نیست»، عبارت «به تو ربطی ندارد» را به کار برده که نشان‌دهنده درک مناسب احساسات لیلی است. این انتخاب‌های ترجمه ناهمگون به او کمک کرده‌اند تا ناراحتی لیلی را به طور مؤثر به مخاطب منتقل کند.

مؤلفه «ناهمگون سازی» در نظریه لادمیرال، مترجم را تشویق می کند تا با فاصله گیری از ترجمه تحت الفظی، معادل هایی انتخاب کند که بار معنایی و تأثیر متن مبدأ را در زبان مقصد به صورت طبیعی و فرهنگی منتقل کنند. استفاده جلیل زاده از اصطلاحات بومی و بازآفرینی های معناگرا، همچون جایگزینی «عجین» با «موم» و تعبیر «نمک» بر زخم پاشیدن، نمونه ای موفق از این رویکرد است که ترجمه را زنده، ملموس و متناسب با فرهنگ فارسی زبانان کرده است. این سبک ترجمه نشان دهنده تسلط عمیق مترجم بر هر دو زبان و فرهنگ و درک درست احساسات و موقعیت های داستان است و بنابراین می توان عملکرد او را در به کارگیری مؤلفه ناهمگون سازی مثبت و نماد یک ترجمه خلاق و مؤثر دانست.

با توجه به ابهام پیش آمده بین دو مؤلفه «حق انتخاب مترجم و ناهمگون سازی» در جدول (۲) با ارائه توضیحاتی به رفع ابهام پیش آمده می پردازیم.

جدول ۲. ناهمگون سازی و حق انتخاب مترجم

مؤلفه	تعریف مختصر	تفاوت اصلی
حق انتخاب مترجم	اختیار انتخاب معادل متناسب با بافت بدون الزام به خلاقیت ویژه	انتخاب معادل پایه ای و عقلانی
ناهمگون سازی	بازآفرینی خلاقانه و استفاده از اصطلاحات فرهنگی در ترجمه	خلق معادل های زبانی و فرهنگی جدید

حق انتخاب مترجم به آزادی انتخاب معادل هایی مطابق با بافت و هدف ترجمه اشاره دارد، اما ناهمگون سازی مرحله ای فراتر از حق انتخاب مترجم است که با آشنایی با فرهنگ مقصد شامل خلاقیت و بازآفرینی فرهنگی است که ترجمه را زنده و بومی می کند؛ بنابراین آنها متفاوت و مکمل اند و نباید هم معنا در نظر گرفته شوند. به عبارت دیگر، حق انتخاب مترجم به حق ذاتی او در گزینش معادل ها اشاره دارد، در حالی که ناهمگون سازی تکنیک آگاهانه برای جایگزینی تداعی های مبدأ با معادل های نامتداول، اما مؤثر در مقصد است.

۹-۵. چستی ترجمانی

لادمیرال بیان می‌کند که برای هر جزء اطلاعاتی در متن مبدأ باید مشخص شود که آیا این اطلاعات به گفتار نویسنده مربوط می‌شود یا به زبان مبدأ. در حالت اول، لازم است اطلاعات به درستی منتقل شود در حالی که در حالت دوم می‌توان از امکانات زبان مقصد برای بیان آن استفاده کرد (مهدی‌پور، ۱۳۹۰: ۵۱). مترجم باید در طول فرآیند ترجمه به دقت به متن توجه کند و از خود بپرسد که آیا واحد مورد نظر به گفتار نویسنده مرتبط است و یا صرفاً یک ضرورت زبانی است. این امر به او کمک می‌کند تا تصمیم بگیرد که چگونه اطلاعات را به زبان مقصد منتقل کند (نیازی و قاسمی اصل، ۱۴۰۱: ۹۷).

«جَلَسَ أَيْمَنُ بِجَوَارِهَا وَقَالَ: لَيْلَى أَنَّهُا الْمَرْءُ الْخَامِسَةُ الَّتِي يَأْتِي فِيهَا،
أَرْجُوكَ أَنْزِلِي مَعِيَ فَالْرَجُلُ كَادَ يَفْقَدُ حَيَاتَهُ لَيَنْقُذَ مُلْكُ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۲۱)

«ایمن کنارش نشست و گفت: لیلی این پنجمین بار است که می‌آید.
خواهش می‌کنم بیا پایین، او برای نجات ملک نزدیک بود جانش را از
دست بدهد»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۶۷)

جلیل‌زاده در این ترجمه، عدد را به دلیل اهمیت معنایی خاص آن، دقیق و معادل متن مبدأ آورده است. این عدد نشان‌دهنده تکرار دیدارهای محمود نزد لیلی برای تبرئه خود از ربودن ملک است. از نظر لادمیرال، چنین ترجمه‌ای با ماهیت حقیقی ترجمانی همسو است، زیرا عدد در اینجا تنها یک ضرورت ذاتی متن مبدأ نیست، بلکه به هدف نویسنده و گفتار او نیز توجه دارد.

«ضَحَكَتْ أُمُّ سَلْمَانَ وَقَالَتْ: مَنْ يَدْرِي، رَبُّمَا لَيْلَى تَأْتِي إِلَيْنَا زَاحِفَةً وَتَعْرِضُ عَلَيْنَا أَنْ تَنْضُمَ مِنِّ جَدِيدٍ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۲۱)

«ام‌سلمان خندید و گفت: کسی چه می‌داند، شاید لیلی چهار دست‌وپا به سوی ما بیاید و بخواهد دوباره به ما بپیوندد»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۶۶)

در این نمونه، استفاده از قید حالت نه تنها ضرورت زبان مبدأ است، بلکه هدف نویسنده از بیان آن، نشان دادن علاقه «ام‌سلمان» به تحقیر «لیلی» بوده است. مترجم با آگاهی از این موضوع، قید را به درستی به زبان مقصد منتقل کرده و مؤلفه چستی ترجمانی لادمیرال را رعایت نموده است

نمونه‌های «درگاشت و تکرار» که مخل معنای متن ترجمه بودند با مؤلفه چستی ترجمانی همسو نیستند. بررسی‌ها نشان می‌دهد ترجمه جلیل‌زاده به طور کامل با این قضیه همخوانی ندارد. مؤلفه «چستی ترجمانی» در نظریه لادمیرال بر ضرورت تفکیک میان اطلاعاتی تأکید دارد که به گفتار و نیت نویسنده مربوط‌اند و آن‌هایی که صرفاً الزامات زبانی متن مبدأ هستند؛ مترجم باید اطلاعات مرتبط با هدف و معنا را دقیق و کامل منتقل کند و تنها موارد غیرضروری یا ساختاری را در صورت نیاز تعدیل نماید. در نمونه‌های ارائه شده، جلیل‌زاده با حفظ اعداد و قیدهای نشان‌دهنده روحیه و قصد شخصیت‌ها به خوبی این اصل را رعایت کرده است، اما در برخی موارد حذف‌های ناموجه و تکرارهای غیرضروری (مانند درگاشت و تکرار بی‌هدف) نشان‌دهنده نقص در رعایت کامل این مؤلفه است؛ بنابراین، عملکرد مترجم در رعایت «چستی ترجمانی» تا حدی مثبت و آگاهانه است، اما گاه سلیقه شخصی یا عدم دقت کافی باعث انحراف از این اصل شده و به کاهش دقت معنا و هدف متن منجر گردیده است. به طور کلی، برای تحقق بهتر این مؤلفه، ترجمه نیاز به توجه مستمر به نیت نویسنده و تفکیک دقیق اطلاعات ضروری از اضافی دارد.

۱۰-۵. خوانایی

این قضیه به معنای قابل درک بودن در سطح متن است. هر مترجم به عنوان یک خواننده حرفه‌ای، اطلاعات را فراتر از متن مبدأ تفسیر می‌کند و باید به متن مورد نظر اشراف کامل داشته باشد. او موظف است متن را به گونه‌ای ترجمه کند که برای خواننده مقصد خوانا و قابل فهم باشد و از غموض و پیچیدگی دوری کند. برای این کار، مترجم می‌تواند به استفاده از تکنیک‌هایی مانند ابهام‌زدایی، تکرار و افزوده‌سازی بپردازد و همچنین با افزودن یادداشت‌ها و اطلاعات بیشتر به خواننده در درک بهتر متن کمک کند (لادمیرال، ۱۴۰۰: ۲۲۰).

خوانایی یکی از ویژگی‌های مهم متون ترجمه‌ای است. مترجم باید از ایجاد غرابت‌های دستوری، اصطلاحی و فرهنگی در زبان مقصد اجتناب کند و با اتکا به مؤلفه خوانایی، متنی روان مشابه متن مبدأ به وجود آورد. برای افزایش خوانایی، نیاز به استفاده از روش مقصدگرایی به جای ترجمه لفظ به لفظ و مبدأگرایی است. در این روش، مترجم با بی‌توجهی به ساختار زبان مبدأ، متنی را تولید می‌کند که برای مخاطب زبان مقصد آشنا و روان باشد و دارای درجه خوانایی بالا باشد. در ادامه، نمونه‌هایی از کتاب «داعشی خاطرخواه» برای تحلیل این مؤلفه بررسی می‌شود:

«أَتْنَاءَ نَزُولِهَا مِنَ الشَّرَكَةِ مَعَ سُهْا سَأَلْتَهَا هَلْ يُمْكِنُنَا أَنْ نَتَغَدَّى الْيَوْمَ سَوِيًّا قَالَتْ لَهَا سُهْا: حَسَنًا وَلَكِنَّ يَجِبُ أَنْ أَمَرَ عَلَى مَازَنَ أَوَّلًا وَنَأْخُذَهُ وَنَذْهَبُ لِنَتَغَدَّى ثَلَاثَتْنَا فِي النَّادِي»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۹)

«حین خارج شدن از شرکت، لیلی از سها پرسید، آیا امروز می‌توانند با هم غذا بخورند؟ سها جواب داد: خیلی خوب، اما باید اول به مازن سر بزنم و او را از مهد بیاورم و بعد هر سه برای صرف ناهار به باشگاه می‌رویم»
(جلیل زاده، ۱۳۹۶: ۱۴)

در نمونه بالا، مترجم به جای ترجمه تحت‌اللفظی: «خیلی خوب، اما اول باید به مازن سفارش بدهم و او را بگیرم» که در فارسی نامأنوس است، ترجمه‌ای آزاد و مقصدگرا ارائه داده و با افزودن عبارت «او را از مهد بیاورم» و با استفاده از عنصر افزوده‌سازی توانسته ترجمه‌ای مناسب و خوانا ایجاد کند. جلیل‌زاده با اشراف کامل به متن، وظیفه خود را در قابل درک نمودن متن برای خواننده به خوبی انجام داده است.

«قَالَ ابوسَيَّافُ: هَذَا الشَّيْطَانُ أَتَقَذَّ حَيَاتَكَ وَأَتَقَذَّ مَرَّةً أُخْرَى مِنْ
كَوَائِسِكَ وَجَعَلَ النَّوْمَ يَجِدُ طَرِيقَهُ إِلَى جَفْنِيكَ»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۸۷)

«ابوسیف گفت: این شیطان زندگی تو را نجات داده و کاری کرده که از
کابوس‌هایت خلاص شو و خواب راحتی به چشمانت بیاید»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۲۰)

در اینجا مترجم با استفاده از عبارت مشخص‌شده و عنصر افزوده‌سازی دست به ارائه ترجمه‌ای مقصدگرا زده است. ترجمه تحت‌اللفظی عبارت مورد نظر به این صورت بود: «و خواب راهش را به چشم‌هایت پیدا می‌کند»؛ مترجم سعی کرده غرابت اصطلاحی و فرهنگی متن مبدأ را به زبان مقصد وارد نکند و با اتکا به مؤلفه خوانایی ترجمه‌ای روان و خوانا همچون متن مبدأ ارائه دهد.

«ظَلَّتْ لَيْلَى طَوَالَ الْيَوْمِ تُصَلِّي وَتَبْكِي وَتَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَرْحَمَ ضَعْفَ قَلْبِهَا
فَهِيَ لَا تَتَحَمَّلُ أَنْ تَعُودَ بَدُونَ صَغِيرَتِهَا»

(عبدالصمد، ۲۰۱۵: ۱۲۷)

«لایلی تمام روز را گریه کرد و نماز خواند و از خدا خواست که به او قوت
قلب دهد، زیرا بدون دختر کوچولویش توان برگشتن نداشت»

(جلیل‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۷۴)

مترجم به جای اینکه بگوید: «از خدا خواست به ضعف قلبش رحم کند» از معادل «قوت قلب دادن» که معادلی مطلوب در زبان مقصد است، استفاده نموده و به درستی عمل کرده است. جلیل‌زاده در اینجا با استفاده از قضیه حق انتخاب مترجم لادمیرال توانسته ترجمه‌ای خوانا و مانوس در زبان فارسی ارائه دهد.

نمونه‌های ارائه شده دارای تعامل مثبت با رویکرد لادمیرال هستند و زیر مؤلفه خوانایی قرار می‌گیرند، زیرا رویکرد آزاد و مقصدگرایی پیش‌درآمد خوانایی است. مترجم برای اجتناب از متون دشوار و متکلف، از رویکرد آزاد به جای مبدأگرایی استفاده می‌کند تا متنی روان و سلیس ایجاد کند. صلح‌جو نیز معتقد است که ترجمه‌های تحت‌اللفظی دشوارتر از ترجمه‌های آزاد هستند (صلح‌جو، ۱۳۷۷: ۸۳). روش مقصدگرایی لادمیرال به خوانایی متن کمک می‌کند و جلیل‌زاده با این رویکرد تعامل مثبتی داشته و ترجمه‌هایی با خوانایی بالا ارائه داده است.

مؤلفه «خوانایی» در نظریه لادمیرال نقش کلیدی در موفقیت ترجمه دارد و به مترجم آزادی عمل می‌دهد تا با استفاده از رویکرد مقصدگرایی و تکنیک‌های افزوده‌سازی، تفسیر حداقلی و ابهام‌زدایی، متنی روان، طبیعی و قابل فهم برای مخاطب زبان مقصد تولید کند. عملکرد جلیل‌زاده در این زمینه نشان‌دهنده تسلط و درک عمیق او از نیازهای مخاطب فارسی زبان است که با پرهیز از ترجمه تحت‌اللفظی و استفاده مناسب از معادل‌های فرهنگی و اصطلاحی، خوانایی قابل توجهی در ترجمه‌هایش ایجاد کرده است. به طور کلی، تعامل مترجم با مؤلفه خوانایی مثبت و موفق ارزیابی می‌شود و نمونه‌های ارائه شده گویای ترجمه‌ای موثر و مخاطب‌پسند هستند که رسالت اصلی ترجمه یعنی انتقال معنا به شیوه‌ای جذاب و قابل درک را به خوبی تحقق بخشیده‌اند.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به تحلیل‌های ارائه شده و بررسی ترجمه جلیل‌زاده بر اساس مؤلفه‌های نظریه ژان رنه لادمیرال، می‌توان گفت:

الف - مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف ترجمه جلیل‌زاده بر اساس نظریه لادمیرال:

- نقاط قوت: مهم‌ترین مزیت ترجمه جلیل‌زاده، تسلط او بر مؤلفه‌های کلیدی نظریه لادمیرال مانند افزوده‌سازی، ابهام‌زدایی، تفسیر حداقلی، ناهمگون‌سازی و خوانایی است. وی با بهره‌گیری از حق انتخاب مترجم توانسته با استفاده از معادل‌های فرهنگی بومی و بازآفرینی معنا، ترجمه‌ای روان، طبیعی و خوانا ارائه دهد که برای مخاطب فارسی‌زبان قابل فهم و جذاب باشد. همچنین انعطاف در بازسازی ساختار جملات و رعایت اصول مقصدگرایی سبب شده است که متن ترجمه شده با فرهنگ و عرف زبان مقصد هماهنگ و مانوس شود. این ویژگی‌ها باعث شده ترجمه از صرفاً انتقال لفظ به انتقال یک متن زنده و معنادار تبدیل گردد.

- نقاط ضعف: در برخی موارد دیده می‌شود که عمدتاً به حذف‌های سلیقه‌ای و بعضاً نابجا مربوط است؛ مثال بارز آن حذف بخش‌هایی است که معنای متن مبدأ را تحت تأثیر قرار داده و منجر به ابهام یا نقصان در اطلاعات شده است که حذف ناموجه است. این مسئله نشان‌دهنده عدم رعایت کامل برخی مؤلفه‌ها مانند «چیستی ترجمانی» و «درگاشت» است. همچنین تکرارهای گاه غیرضروری که به جای رفع ابهام، ممکن است موجب سنگینی و کاهش روانی متن شود از دیگر نقاط ضعف محسوب می‌شوند. این موارد نمایانگر نیاز به دقت و تعادل بهتر در کاربرد مؤلفه‌ها و تحلیل بیشتر در انتخاب حذف‌ها و تکرارها است. ب- کدام یک از مؤلفه‌های نظریه لادمیرال در ترجمه جلیل‌زاده کمتر ظهور یافته است؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد مؤلفه «چیستی ترجمانی» کمتر به صورت کامل و دقیق در ترجمه جلیل‌زاده بروز یافته است؛ زیرا این مؤلفه تأکید بر تفکیک دقیق میان اطلاعات زبانی ضروری و آنچه به نیت و گفتار نویسنده مربوط است، دارد و در ترجمه مشاهده شده است که در برخی موارد حذف‌هایی انجام شده که باعث نقصان معنا و ابهام شده‌اند. همچنین مؤلفه «درگاشت» به گونه‌ای که هدفمند و متناسب با متن باشد به درستی اجرا نشده و بیشتر ناشی از سلیقه شخصی بوده است. بنابراین می‌توان گفت درگاشت و چیستی ترجمانی نسبت به سایر مؤلفه‌ها توجه کمتری یافته‌اند.

ج- آیا مؤلفه‌های نظریه لادمیرال برای نقد ترجمه رمان حبیبی داعشی مناسب است؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، دلایل کارآیی این مؤلفه‌ها چیست؟

بله، مؤلفه‌های نظریه لادمیرال، به ویژه رویکرد مقصد‌گرایانه و انتقال معنا، ابزار موثری برای نقد ترجمه رمان «داعشی خاطر خواه» هستند. این نظریه، ترجمه‌ای منعطف و تطبیقی را تشویق می‌کند که احساسات، فرهنگ و زمینه‌های اجتماعی متن را در زبان مقصد منتقل می‌کند. تمرکز بر خوانایی، ابهام‌زدایی و افزودن عناصر حرفه‌ای، ترجمه را برای مخاطب هدف قابل فهم و جذاب می‌سازد. همچنین تأکید بر مسائل فرهنگی و زبان‌شناختی، امکان ارائه ترجمه‌ای غنی از نظر معنایی و فرهنگی را فراهم می‌کند. در نتیجه، این مؤلفه‌ها به توازن میان وفاداری به متن و روانی زبان مقصد کمک می‌کنند و چالش‌های ترجمه را به خوبی مدیریت می‌نمایند. بنابراین، این مؤلفه‌ها با ارائه چارچوب نظری - تا حدی - جامع و ابزارهای تحلیلی دقیق، به خوبی می‌توانند نقاط قوت و ضعف ترجمه رمان «داعشی خاطر خواه» را شناسایی و نقدی سازنده ارائه دهند و راهکارهای بهبود کیفیت ترجمه را پیشنهاد کنند.

در نهایت، با وجود برخی کاستی‌های ناظر به حذف‌های نامناسب و تکرارهای گاه غیرضروری، ترجمه جلیل‌زاده با اتکا به مؤلفه‌های لادمیرال کاری قابل توجه و مؤثر است که می‌تواند به عنوان نمونه‌ای مثبت در رویکرد مقصد‌گرا و ترجمه ادبی مورد نقد و ارزیابی قرار گیرد.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

SalahAddin Abdi <http://orcid.org/0000-0002-3501-5320>

Shokofeh Solgi <http://orcid.org/0009-0000-9881-0922>

منابع

- احمدی، محمد رحیم. (۱۳۹۲). آنتوان برمن و نظریه گرایش‌های ریخته‌شکنانه: معرفی و بررسی قابلیت کاربرد آن در نقد ترجمه. *دوفصلنامه نقد زبان و ادبیات خارجی*، ۳(۱۰)، ۲۱-۱.
- احمدی، محمد نبی و زهرا قنبری. (۱۳۹۹). نقد ترجمه فارسی داستان نهرالذهب براساس نظریه سطح معنایی - لغوی الگوی گارسس. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۰(۲۲)، ۱۷۱-۱۴۷.
- Doi: <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.50497.1483>

- اویسی، نرگس. (۱۳۸۸). ترجمه گزیده مقاله‌هایی از کتاب «از پروست تا کامو» اثر آندره موروا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی. تهران.
- بشیری، علی و زهرا هادوی خلیل‌آباد. (۱۳۹۹). نقد ترجمه رمان «فرانکشتاین فی بغداد» نوشته احمدسعداوی بر اساس نظریه گارسس. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۰(۲۳)، ۳۰۴-۲۷۱. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58499.1534>
- جلیل‌زاده، ستار. (۱۳۹۶). *داعشی خاطرخواه*. چاپ اول. تهران: انتشارات کوله‌پشتی.
- شیرعلی دیکلو، نازلی. (۱۳۸۷). ترجمه پیشگفتار و سه فصل نخست کتاب ترجمه کردن: قضایایی برای ترجمه اثر ژان رنه لادمیرال. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی. تهران.
- صلح جو، علی. (۱۳۷۷). *گفتمان و ترجمه*. چاپ سوم. تهران: نشر مرکز.
- عبدالصمد، هاجر. (۲۰۱۵). *حییبی داعشی*. تونس: دار کارم الشریف.
- کاوی، مویرا و شارتلوت، مارک. (۱۳۸۵). *فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه*. ترجمه فرزانه فرحزاد، غلامرضا تجویدی و مزدک بلوری. چاپ اول. تهران: انتشارات یلدا قلم.
- لادمیرال، ژان رنه. (۱۴۰۰). *گزاره‌هایی در باب ترجمه*. ترجمه فاطمه میرزا ابراهیم تهرانی. چاپ اول. تهران: انتشارات لوگوس.
- محسنی، صابر. (۱۳۸۸). ترجمه مقدمه و فصل چهارم کتاب ترجمه کردن: قضایایی برای ترجمه اثر ژان رنه لادمیرال. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی. تهران.
- مهدی‌پور، فاطمه. (۱۳۹۰). قضایایی برای رویارویی با مشکلات ترجمه. *کتاب ماه ادبیات*، (۵۱)، ۴۸-۵۲، ۵۱.
- نیازی، شهریار و قاسمی اصل، زینب. (۱۴۰۱). *الگوهای ارزیابی ترجمه*. چاپ سوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

Translated References to English

- Abdul Samad, H. (2015). *Habibi Daeshi*. Tunisia: Dar Karem al-Sharif. [In Persian]
- Ahmadi, M. (2013). Antoine Berman and the Theory of Dissipative Tendencies: Introduction and Evaluation of its Applicability in Translation Criticism. *Bi-Quarterly Journal of Foreign Language and Literature Criticism*, 3(10), Pp 1-21. [In Persian]
- Ahmadi, M. and Qanbari, Z. (2020). Criticism of the Persian translation of the story of Nahr al-Zahb based on the theory of the lexical-semantic level of the Garces model. *Biquarterly of Translation Research in Arabic Language and Literature*, 10 (22), Pp: 147-171. [In Persian]
Doi: <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.50497.1483>

- Bashiri, A. and Hadavi Khalilabad, Z. (2020). Criticism of the translation of the novel "Frankenstein fi Baghdad" written by Ahmad Saadawi based on the theory of Garces, *Translation Studies in Arabic Language and Literature*, 10(23), Pp 271-304. [In Persian] Doi: <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58499.1534>
- Berman, A. (1999). *La traduction et la letter ou lauberge*. Seuil. Paris. [In Persian]
- Farahzad, F. And all. (2006). *Descriptive Glossary of Terms in Translation Studies*. first edition. Tehran: Yalda Qalam Publications. [In Persian]
- Jalilzadeh, S. (2017). *Daeshi Khaterkhah*. First edition. Tehran: Koolehposhti Publications. [In Persian]
- Ladmiral, J. (1994). *Traduire: theorems pour la traduction*. Paris: Gallimard.
- _____. (2021). *Propositions on translation*. Translated by: Fatemeh Mirza Ebrahim Tehrani. First edition. Tehran: Logos. [In Persian]
- Mahdipour, F. (2011). Issues to face translation problems. *Book of the Month of Literature*, (51), Pp. 48-52. [In Persian]
- Mohseni, S. (2009). Translation of introduction and the fourth chapter of the book of Translating: Cases for translation of the work of Jean Rene Ladmiral. Master thesis. Shahid Beheshti University. Tehran [In Persian]
- Niazi, Sh. And Ghasemi Asl, Z. (2022). *Translation evaluation patterns*. third edition. Tehran: Tehran University Publications. [In Persian]
- Oveisi, N. (2009). Translation of a selection of papers from the book "From Proust to Camus" by Andre Morva. Master's Thesis. Shahid Beheshti University. Tehran [In Persian]
- Shirali Diklou, N. (2008). Translation of preface and the first three chapters of the book of Translating: Cases for translation of Jean-René Ladmiral, master's thesis. Shahid Beheshti University. Tehran [In Persian]
- Solhjoo, A. (1998). *Discourse and Translation*. third edition. Tehran: Markaz Publications. [In Persian]

استناد به این مقاله: عبدی، صلاح‌الدین، سلگی، شکوفه. (۱۴۰۴). نقد و ارزیابی ترجمه جلیل‌زاده از رمان «حبیبی داعشی» (با تکیه بر الگوی لادمیرال). *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۵ (۳۲)، ۱۶۶-۱۳۱. doi: 10.22054/rctall.2025.84240.1777

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.